

Tomáš Kulka – Umění a falzum

Tomáš Kulka se v tomto článku věnuje problému padělků. Hned v úvodu zmiňuje, že padělky existovaly už ve starém Římě, a to v různých odvětvích umění. Nevěnovala se jim ovšem taková pozornost jako dnes.

V 18. století se falza stala výnosným obchodem. A čím více se blížíme skutečnosti, tím skandálnější jsou i případy padělků. Z nepřeberného množství padělatelů, kteří se ve světových dějinách objevili, si Kulka vybral případ holandského malíře Meegerena a na něm se pokusil rozebrat problematiku padělátorství.

Han van Meegeren byl průměrný meziválečný malíř, ale brzy se stal oblíbeným portrétistou. Období poměrné úspěšnosti mu však zkazila kritika, která ztrahala jeho výstavu v roce 1922. A tak se Meegeren rozhodl, že se kritikům pomstí.

Za vrchol estetické dokonalosti byl v té době Jan Vermeer. Meegeren si umanul, že namaluje obraz ve Vermeerově stylu, a poté, co na něj kritika naletí, oznámí světu, že je to on, Meegeren, kdo to namaloval. Kritici se pak budou muset přiznat, že ničemu nerozumějí, anebo uznat že je Meegeren stejně tak dobrý jako Vermeer.

Jako téma si vybral večeri Krista s apoštoly v Emauzích. Po dokončení práce plátno odvezl do Paříže a prodal. Zkoumali ho nejlepší odborníci z oboru a všichni shodně naznali, že je to Vermeerovo dílo. Meegeren za tento obraz obdržel obrovské množství peněz, a tak se rozhodl v tom pokračovat. Následovalo tedy pět dalších Vermeerů a několik Hoochů a Terborchů.

Všechny tyto podvody by zřejmě zůstaly dodnes utajeny, kdyby Vermeer nebyl po válce obviněn z kolaborantství s nacisty. U H.Göringa byl totiž objeven jeden z těchto obrazů (Cizoložná žena) a při vyšetřování se zjistilo, že v tom Meegeren hrál nějakou roli. Ten se tedy musel přiznat, že autorem je on sám. Nikdo mu to nechtěl, až do doby, než opravdu namaloval další Vermeerovo dílo. Cizoložná žena byla tedy podrobena vědecké analýze a rentgenové testy skutečně prokázaly, že Meegeren nelhal.

Kulka si stále klade otázku, proč tak dokonalá falza nejsou pro nás tak cenná jako originály? Problém falza bývá zpravidla považována jako problém etický a potažmo právní. Kulka s tím ale nesouhlasí. Podle něj nelze problém falza redukovat pouze na morální či legální. Závažnost podvodu nespočívá totiž pouze v tom, že je cosi prezentováno jako něco, čím ve skutečnosti není, ale že něco nehodnotného je podsouváno jako hodnotné.

Lze rozlišit 2 typy uměleckých falz:

- 1) kopie konkrétních děl (častější)
- 2) stylové imitace obsahující rysy typické pro díla jiných umělců (náročnější)

Dále Kulka předkládá několik dalších otázek k zamyšlení: Může existovat estetický rozdíl mezi originálním dílem a padělkem, pokud je nelze od sebe vizuálně odlišit? Je autentičnost díla relevantní pro jeho estetické hodnocení? Je správné historické zařazení díla nebo kategorie, v které je správně pojímáno, rozhodující pro jeho estetické hodnocení?

Tyto otázky jsou podle autora na sobě logicky nezávislé a kladná či záporná odpověď na kteroukoli z nich nemusí nutně implikovat stejnou odpověď na otázky zbývající. Tyto tři otázky vyvolávají další, obecnější otázku: Které faktory jsou určující pro estetické hodnocení uměleckého díla?

Tři přístupy k problému:

- všechny tyto směry řeší otázku, zda existují estetické rozdíly mezi originálem a falzem, zda je důležitá autentičnost díla a jeho historické zařazení pro určení estetických hodnot

1) formalistický

- směr 1. poloviny 20.století
- posuzuje umělecké dílo na základě formy, hodnotí pouze vizuální vlastnosti
- nevidí rozdíl mezi originálem a padělkem, autentičnost, záměr autora ani původ díla nejsou pro estetické hodnocení podstatná

- pokud se falzum neliší od originálu, není mezi nimi rozdíl
- představitelé: Clive Bell, Roger Fry

2) redukcionistický

- vychází z předpokladu, že duplikát nemůže být nikdy dokonalý a že je možné vždy nalézt alespoň nepatrné fyzikální nebo vizuální rozdíly, které jsou esteticky významné ⇨ existuje rozdíl mezi originálem a falzem
- představitelé: Nelson Godman – kniha Languages of Art

3) historizující

- umělecká díla posuzuje na základě vztahu k historickým okolnostem jejich vzniku
- originál a padělek mají jiné doby vzniku, takže jsou historicky neporovnatelné a historická hodnota je klíčová k určení estetické hodnoty díla
- představitelé: Mark Sagoffa, Denis Dutton